

СТУДІЇ

ПОЛІТИКА І ПРАВО

УДК 94(477)«12»

Микола Котляр
Київ

ЛИТОВСЬКЕ КНЯЗІВСТВО І ЯТВЯЗЬКА ЗЕМЛЯ НА СТОРІНКАХ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО ЛІТОПISУ XIII ст.

У статті аналізується Галицько-Волинський літопис XIII ст. стосовно взаємовідносин Галицької Русі з Литовським князівством та Ятвязькою землею.

Ключові слова: Галицько-Волинський літопис, взаємовідносини, Литовське князівство, Ятвязька земля.

В статье анализируется Галицко-Волынская летопись XIII в. относительно взаимоотношений Галицкой Руси с Литовским княжеством и Ятвяжской землей.

Ключевые слова: Галицко-Волынская летопись, взаимоотношения, Литовское княжество, Ятвяжская земля.

The Galitsko-Volynsky chronicle of the 13th century concerning relationship of Galich Rus' with the Grand Duchy of Lithuania and the Yatvyag's land is analyzed in the article.

Key words: Galitsko-Volynsky chronicle, relationships, Grand Duchy of Lithuania, Yatvyag's land.

Відносини Русі з Литвою були започатковані ще в XI ст. Принаймні в етногеографічному вступі до Повісті временних літ (коріння якого губиться в IV–V ст. н. е.) Литва двічі названа серед неслов'янських

сусідів Русі, вона причислена до народів, що дають данину Русі: «А се суть инии язъци, иже дань дають Руси: чудь, меря, весь..., литва...»¹. Час від часу літописці згадують про литовців, кидають світло на політику Русі щодо Литви². З нею руські князі зіштовхувались у XI–XII ст. у намаганні зміцнити свою присутність у Східній Прибалтиці, забезпечити торговельні шляхи на Захід.

При тому, що давньоруські й іноземні джерела ставлять акценти переважно на воєнних діях між Руссю та її північно-західними сусідами, Литвою й близькою до неї Ятвязькою землею, стосунки поміж ними значною мірою складались мирно. Вони були об'єднані спільністю території (північно-західного кута Східної Європи), природними торговельними й іншими зв'язками, що доводиться археологами, постійною необхідністю боронитися від агресивних західних сусідів Польщі, Австрії, а з XIII ст. – і німців-хрестоносців, котрі завойовували Прибалтику з початком цього століття.

Вивчаючи стосунки Русі з литовськими племенами в домонгольській час, варто здавати собі справу з того, що обидва народи розвивались по-різному, проходячи стадії етносоціального розвитку в різні епохи. Цього не було у стосунках руських князівств із Польщею чи Угорщиною. На тому рівні, на якому Русь перебувала в середині X ст., Литва залишалась ще в 20-ті роки століття XIII-го. Маю на увазі розповідь Галицько-Волинського літопису близько 1220 р., коли до матері Данила Романовича, княгині Анни, литовські князі прислали з пропозиціями миру, літописець називає більше 20 імен тих князів: «Бяху же имена литовскихъ князей: «Се старшии, Живиньбудъ, Довьятъ, Довьспрункъ, братъ его Мидогъ, братъ Довьяловъ Виликаиль; а жемойтський князь: Ерьдивиль, Выкынтъ...». У цьому чималому переліку не знайшлося місця Мендовгові³, котрий очолює Литву через три десятиліття, сказано лише, що князя Вишимутя «уби Миндовгъ, а жену его пояль, и братью его побиль»⁴. Із тексту літописця створюється враження, що старшого серед тих князів ще не існувало. Литовське князівство, як бачимо, творилося у кривавій борні. Порівняймо з наведеною розповідь Повісті временних літ про посольство древлян до Ольги 945 р., в якому послі говорять про своїх кня-

¹ Повесть временных лет / Подг. Текста, перев., статьи и комм. Д. С. Лихачева. – 2-е изд. – СПб., 1999. – С. 8, 10.

² Напр., там же. – С. 67 («Ярославъ иде на Литву»).

³ Утім, можливо той «Мидог» і був Мендовгом.

⁴ Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар. / За ред. М. Ф. Котляра. – Київ, 2002. – С. 84.

зів у множині, – їх у древлян теж було чимало⁵. То був рівень суспільства пізнього родоплемінного ладу. Литовці теж мали багатьох князів, а не одного, головного. Русь и Литва в XIII ст. продовжували сповідувати різну віру (християнську і поганську), мати різну культуру, різні уявлення про суспільний устрій і ще багато чого різного. Все це не могло не впливати на взаємні відносини, не напружувати їх.

Настання удільної роздробленості в Східній Європі близько середини XII ст. неминуче позначилось на русько-литовських стосунках. Слабшає державна єдність Русі, окремі її князівства і землі проводять власну зовнішню політику. На початок XIII ст. складаються перші литовські племінні союзи, їх вожді починають втручатися до руських справ, вчиняючи набіги на Полоцьк і Смоленськ, Новгород і Чернігів. Дошкуляють вони й Галичині та Волині. Із свого боку, руські князі прагнуть використовувати литовських князів у власних інтересах. З початком XIII ст. у Литві утворюється сильний союз вождів-князів, котрі починають відігравати чимраз все важливішу роль у стосунках із Руссю. Все це робило взаємні стосунки напруженими, приводило до бойових зіткнень.

Особливою специфікою відзначались у XIII ст. договірні відносини галицьких і волинських госуларів з Литвою і спорідненою з нею Ятвязькою землею⁶. Обидві вони перебували на стадії розкладу пізнього родоплемінного ладу, залишались язичницькими, попри демонстративне охрещення Мендовга в середині XIII ст., що було суто політичною справою його самого і не зачепило ні литовського народу ні навіть панівної еліти. Ні Литва ні Ятвяги в XIII ст. не дотримувались яких би там не було норм середньовічної дипломатії, дуже приблизних у той час, особливо у Східній Європі. Через це договори Русі з Литвою і, особливо, з ятвягами були недовговічними і повністю тримались на військовій перевазі Данила й інших князів над ними.

У науковій літературі відзначалось, що смерть фундатора Галицько-Волинського князівства Романа Мстиславича (1205 р.), котрий уславився походами на Литву, настіж відкрила брами литовським наїздам на Волинську землю⁷. Та галицький літописець не називає більшості литовських

---

⁵ Повесть временных лет. – С. 27. Древлянські послы мовили Ользі; «Наши князи добри суть, иже распасли суть Деревьску землю».

⁶ Литва і Ятвязька земля в XII–XIII ст. були надзвичайно тісно зв'язані між собою. З літопису створюється враження, ніби вони являли собою федеративну державу з переважанням у ній литовських князів, що особливо стало помітно з часів князювання Мендовга. Вони разом воювали і проти тих самих супротивників, мали схожі економіку, ремесла і торгівлю. Тому я розглядаю історію Литовського князівства у зв'язку з історією Ятвязької землі.

⁷ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 78.

вторгнень на Волинь, лише в описі подій 1209–1210 рр. коротко згадує, що тоді «бѣда бо бѣ въ земли Вѣлодимерьстий отъ воеванья литовьскаго и ятвязьскаго»⁸. Втім, одну спільну навалу литовських і ятвязьких князів (по суті, племінних вождів) 1210 р. літопис відбив досить конкретно: «Литва же и ятвязѣ воеваху, и повоеваша же Туриск и около Комова оли и до до Червья, и билася у воротѣ Червенескихъ, и застава бѣ Уханяхъ...»⁹.

Литва і ятвяги поважали саму лише силу, і тому не дивно, що по мірі зміцнення влади Романовичів у Волинській землі їхні відносини з обома цими протодержавними об'єднаннями стали набувати договірною характеру. 1219 р. «прислаша князи литовские къ великой княгини Романовой и къ Данилови и къ Василкови, миръ даючи»¹⁰, тобто просячи миру. Існують підстави гадати, що ті мирні пропозиції надійшли внаслідок поразки, завданої Литві Волинським князівством молодого Данила. Незабаром по тому галицький літописець відзначив: «Ляхомъ же не prestaющимъ пакостящимъ, и приведе [Данило] на ня Литву»¹¹ – отже, мирна угода з литовськими князями передбачала воєнне співробітництво, спрямоване проти Польщі.

Галицький літопис, – єдине, по суті, джерело з цієї теми, – протягом більшої частини 20-х років не згадує про русько-литовські стосунки. З короткого ж повідомлення, що відноситься до 1227 р., відомо, що угода 1219 р. продовжувала діяти: «В то же веремя Литва Ляхы воеваша: мняще мирни суще, и придоша къ Берестию». Однак підручний князь Романовичів Володимир пінський, якому вони доручили «стеречь земле от ятвязь», не знав, мабуть, про ту угоду і разом із берестянами «избиша я [литовців] всѣ»¹².

Напевне, це призвело до порушення угоди 1219 р. У 30-і – 40-і роки одні литовські князі залишаються союзниками Романовичів, інші – воюють їхні землі. В. Т. Пашуто вважав, що угода 1219 р. діяла до кінця 40-х років і була вигідна Данилові Романовичу, бо «литовські сили зв'язували недружніх Русі краківських князів»¹³. Джерела, однак, не підтверджують цих слів.

Більш цивілізованими зробились русько-литовські стосунки за князювання в Литві Мендовга, що почалося в 30-і роки. Йому пощастило

⁸ Галицько-Волинський літопис. – С. 79.

⁹ Там же. – С. 78–79.

¹⁰ Там же. – С. 84.

¹¹ Там же.

¹² Там же. – С. 91.

¹³ Пашуто В. Т. Очерки по истории Галицео-Волынской Руси. – М.: Изд-во Акад. Наук СССР, 1950. – С. 280.

дещо консолідувати країну. Ймовірно, з перших років свого правління Мендовг робиться союзником Романовичів, – щоб зпертися на їхню підтримку в боротьбі за верховну владу в Литві з численними племінними вождями-князями. Принаймні під час війни Романовичів з Мазовією навесні 1238 р. «Даниль же възведе на Кондрата Литву, Миньдога, Изяслава [Володимировича] Новьгородьского»¹⁴ [новгород-сіверського]». Характерно, що в цьому контексті Галицько-Волинського літопису Мендовга названо поряд з «Литвою» взагалі. Тоді Литовська держава перебувала ще на початковому етапі формування, але Мендовг поступово посилювався і виділявся серед інших князів – по суті, ще племінних вождів.

Данило Романович також був зацікавлений у союзі з Мендовгом, оскільки у виснажливій і кривавій борні з Угорщиною та її маріонеткою, чернігівським княжичем Ростиславом, за повернення Галицької землі він розраховував спертися на його військо. Напередодні битви під Ярославом 1245 р. з Ростиславом, уграми й поляками, що вирішувала долю Галицько-Волинської Русі, «Данило же и Василко посласта в Литву, помощи просяща, и послана бысть от Миньдога помощь»¹⁵. З метою закріплення цього союзу Данило Романович навіть одружився перед 1252 р. з небогою Мендовга¹⁶.

Однак і в часи Мендовга мирні договірні стосунки Литви з Руссю перемежувались воєнними протистояннями. 1252 р. Мендовг програв велику війну Данилові, втративши, по суті, Чорну Русь і третину контрольованої ним раніше землі ятвягів. Тому він змушений був просити миру в галицько-волинського князя: «Присла Миндовгъ къ Данилу, прося миру и хотя любви о сватъствѣ»¹⁷. Справа тягнулась довго – мабуть, Данило не довіряв невірному литовському князеві. Нарешті, 1254 р. син Мендовга Войшелк від імені батька «створи миръ съ Даниломъ, и вѣда дъщерь Миндогову за Шварна», сина Данила. Інший син галицько-волинського князя Роман одержав від Войшелка володіння в Чорній Русі, і без того завойованої на той час його батьком: Новогрудок і Слонім із волостями¹⁸.

Можна погодитися з думкою відомого минулому історика, що угода з Литвою 1254 р. поряд із завершенням тоді Данилом підкорення Ятвязької землі була вигідна йому в стратегічному плані. Вона просунула рубежі

¹⁴ Галицько-Волинський літопис. – С. 98.

¹⁵ Там же. – С. 107.

¹⁶ Там же. – С. 112; Див.: *Baumgarten N. Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides Russes du X-e au XIII-e siècle // Orientalia Christiana. – Roma, 1927. – T. 35. – Tabl. XI. – № 4.*

¹⁷ Галицько-Волинський літопис. – С. 113.

¹⁸ Там же. – С. 117.

Галицько-Волинського князівства на північ. Сини ж Данила, що одержали волості в литовських землях, здійснювали його політичний вплив на литовських князів¹⁹.

Волинський літописець відзначає, що 1264 р. «княжащю Войшелкови в Литвѣ и Шварнови, и поїде Литва на Ляхы воевать...»²⁰. В. Т. Пашуто розглядав контекст джерела як свідоцтво співправління цих князів у Литві²¹. За багато років до нього М. С. Грушевський обережно назвав Шварна «помічником» Войшелка у Литві²². Думаю, що правим був В. Т. Пашуто. Це підтверджується далі розвитком русько-литовських відносин, зокрема наведеним далі свідоцтвом літопису. Напевне, до зближення Русь і Литву підштовхувала постійна і смертельна загроза з боку Орди.

Через три роки, 1267 р., «Войшелкъ да княжение свое зятю своему Шварнови, а самъ опять въсхотѣ прияти мнишескый чинъ. Шварно же моляшеся ему повелику, абы еще княжилъ с нимъ в Литвѣ, но Войшелкъ не хотяше»²³. Літопис засвідчив подію надзвичайної ваги: великий князь литовський добровільно, та ще й за власною ініціативою, віддавав престол своєму родичеві, галицькому князю. Перед Шварном відкривалась блискуча можливість створення об'єднаної Русько-Литовської держави – більше, ніж за сто років перед загарбанням Ольгердом значної частини Південної Русі. Але – з тією принциповою різницею, що княжила б у ній не литовська, а руська династія!

Однак якщо навіть у Шварна й існували такі далекоглядні задуми, вони тут же були зруйновані його заздрісним і шаленим старшим братом Левом. Ображений тим, що Шварно передав Литовське княжіння не йому, а його молодшому братові, Лев підступно убив литовського князя, котрий на той час вже прийняв схиму. Він заманив Войшелка на учту до свого дядька Василька Романовича, а тоді, по тому, як Василько залишив застілля, «диаволь же не хотяше скони добра человѣчьскому роду, вложи въ сердце Лвови, но уби Войшелка завистию, иже бяше далъ землю Литовскую [брату] его Шварнови»²⁴. Після цього довір'я поміж панівними колами Литви і Галицько-Волинської Русі було назавжди втрачене. Волинський літопис коротко сповіщає, що «княжащю же по Войшелцѣ

¹⁹ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – С. 81–82.

²⁰ Галицько-Волинський літопис. – С. 129.

²¹ Пашуто В. Т. Очерки... – С. 293.

²² Грушевський М. Хронологія. Подій Галицько-Волинської літописи // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т. 41. – Львів., 1901. – С. 45.

²³ Галицько-Волинський літопис. – С. 130.

²⁴ Там же.

Шварнови в Литовської землі, княживъ же не много лѣтъ»²⁵. А великим князем литовським став по ньому Тройден.

Волинський літописець не шкодує для Тройдена негативних епітетів: він і «оканьный, безаконный, проклятый и немилостивый... его же безаконна не могохомъ списати срама ради»²⁶. Дійсно, якщо виходити хай навіть з тенденційної розповіді Волинського літопису, Тройден відзначався підступністю, зрадливістю, жорстокістю і відсутністю будь-яких моральних принципів. Вже давно роз'єднані і в основному суперники один одному Романовичі були в різних стосунках з новим великим князем Литви. Це яскраво живописує руський книжник у розповіді, що відноситься до початку 70-х років: «Тройденеви же еще княжащю в Литовской землі, живяше съ Львомъ въ велицѣ любви, шлючи многы дары межи собою; а съ Володимеромъ не живяше в любви про то, иже бяше отецъ Вьлодимеровъ князь Василко убилъ на войнахъ з браты Тройденеви»²⁷.

Чому Тройден не вважав за потрібне додержуватись умов угоди з Левом, що була надзвичайно важливою для його країни з стратегічного погляду. Незабаром після наведених слів літописець відзначає: «По семь же Тройдени, забывъ любве Львовы, пославъ городняны велѣ взяти Дорогычинъ»²⁸. Литовський князь зав'язав тягучу порубіжну війну одночасно і з Левом і з Володимиром²⁹. З помсти Лев 1275 р. напустив на Тройдена татар, з якими постійно підтримував дружні й союзні відносини («посла в Татары къ великому цареви Меньгутимореви, прося събѣ помощи у него на Литву»³⁰). А взимку 1277/78 р.³¹ вже Ногай покликав Романовичів у похід на Литовське князівство³². Останнього разу Тройден згадується Волинським літописом у розповіді про події 1278 р.³³. Мабуть, незабаром по тому він помер або був забитий у безперервній міжособній боротьбі в Литві.

Верховну владу в Литовському князівстві після скону Тройдена захопили брати Будикид і Буивид. Волинський літописець мало що знав про них. Приблизно до весни 1289 р. відноситься його поодинокі звітка: «Тогда же литовський князь Будикидъ и братъ его Буивидъ даша князю Мьстиславу (володимиро-волинському. – М. К.) городъ свой Волковыескъ,

²⁵ Там же.

²⁶ Галицько-Волинський літопис. – С. 130.

²⁷ Там же. – С. 131.

²⁸ Галицько-Волинський літопис. – С. 131.

²⁹ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – С. 94.

³⁰ Галицько-Волинський літопис. – С. 131.

³¹ Грушевський М. Хронологія... – С. 49.

³² Галицько-Волинський літопис. – С. 133.

³³ Грушевський М. Хронологія... – С. 47, 49.

абы с ними мирь дръжалъ»³⁴. Уривкові свідчення західних джерел дають підстави припустити, що Буивид княжив тоді у власне Литві, а Будикид – у Ятвязькій землі³⁵.

Відносини Галицько-Волинської Русі з Ятвязькою землею в XIII ст., так само, як і в попередніх століттях, розвивались за невігядливою схемою. Звичайно війну починали ятвязькі князьки: грабували й палили містечка і села на північно-західному волинському порубіжжі. Далі наставала відплата. Данило і Василько Романовичі, а в 70-х – 80-х роках їхні сини, вдирались із сильним військом до Ятвязької землі, громили загопи її воїнів, що не вміли битися в чистому полі і в регулярному порядку, а далі з багатою здобиччю і полоненими повертались додому. Налякані ятвязькі князьки після цього надсилали послів із запевненням у покорі і принижено благали миру. Через рік чи два все це знову повторювалось.

Стосунки між Руссю і Ятвязькою землею беруть початок у глибокій давнині. В. Т. Пашуто звернув увагу істориків на те, що в договорі з греками 944 р. серед послів Давньоруської держави названо якогось Ятвяга³⁶. Йшлося про «Ятвяга Гунарева»³⁷. Та визначення «Гунарев» ставить під сумнів ятвязьке походження того посла, та й названий він в шеругу скандинавів за походженням, послів Ігоря. Швидше за все, той Ятвят був-таки скандинавом. Зате з «Повісті временних літ» відомо, що Володимир Святославич провів переможну кампанію проти ятвягів: «Иде Володимерь на ятвягы, и побѣди ятвягы, и взя землю их»³⁸. Але про будь-які договірні відносини цього київського князя з ятвязькими старійшинами в літописі не повідомляється.

Аж до початку XIII ст. згадки про ятвягів залишаються рідкісними в давньоруських джерелах, що не може не викликати подиву. Адже вони були безпосередніми західними сусідами Русі, й сусідами неспокійними. Під 1038 р. «Повість» коротко повідомляє: «Ярославъ иде на ятвягы», а під 1112 р. вона ж відзначає перемогу сина київського князя Святополка Ізяславича Ярослава над ними³⁹.

Навіть надзвичайно докладний Київський літопис XII ст. лише одного разу, в самому кінці свого оповідання, мовить про ятвягів. Саме в цій оповіді 1197 р. події розвивались за описаним вище сценарієм – похід волин-

³⁴ Галицько-Волинський літопис. – С. 151.

³⁵ Пашуто В. Т. Очерки... – С. 294–295.

³⁶ Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. – М.: Наука, 1968. – С. 34.

³⁷ Повесть временных лет. – СПб., 1999. – С. 23. В Іпатіївському, Академічному, Радзивілівському списках написано «Ятвяг», у Лаврентіївському і Хлебніковському – «Ятвягъ» (Scheffler E. Textkritischer Apparat zur Nestorchronik. – München, 1977. – P. 130).

³⁸ Повесть временных лет. – С. 38.

³⁹ Там же. – С. 67, 125.

ського князя був відповіддю на набіг ятвягів: «Тое же зимы ходи Романъ Мъстиславичъ на Ятвягы отомъщиваться: бяхуть бо воевали волость его. И тако Романъ вниде в землю ихъ. Они же не могучи стати противу силъ его, и бѣжаша в свои тверди, а Роман пожегъ волость ихъ и отъмъстився, возвратися восвояси»⁴⁰. Можливо, тоді було укладено першу волинсько-ятвязьку угоду. Зате в літописі Галицько-Волинському звістки про ятвягів трапляються досить часто, у відповідності з реальністю тогочасного життя на порубіжжі Русі із їхньою землею.

Ятвязька загроза постійно нависала над Волинню. Коли по смерті Лешка Білого (1227 р.) Данило і Василько на прохання Конрада I мазовецького вирушили йому на допомогу проти краківського князя Володислава, вони «остависта же в Берестии Володимера пиньскаго и угровъчаны, и берестианы, стеречи земли от ятвязь»⁴¹. Якщо вірити галицькому літописцеві, то похід у березні 1238 р. на добжинських рицарів, що захопили волинське місто Дорогичин, спочатку був спрямований проти ятвягів⁴².

Війни з ятвягами Романовичі вели і в 40-і роки. Важливо відзначити, що після вдалого походу галицько-волинської раті спільно з польським військом до Ятвязької землі, ймовірно, на початку 1246 р.⁴³, переможений ворог уперше (якщо виходити з літопису) запропонував переможцеві укласти мирну угоду: «Събрася вся земля Ятвязьскаа, и прислаша къ Данилу Небьяста, рекуще: «Оставъ намъ ляхы, а сам пойди мирень изъ землѣ нашеа». Данило не побажав порушити угоду з поляками і продовжив війну⁴⁴.

1253 р. Данило Романович із сином Левом вдерся до Ятвязької землі (набіг ятвягів на Волинську землю, що викликав цей похід, у літописі не відбито), розгромив їхні загони і убив їхнього вождя Стекинта. У відповідь «Коматови (один із ятвязьких старійшин. – М. К.) же приехавшю отъ ятвязь, обещавающимся имъ въ работѣ быти»⁴⁵, тобто визнавались покірність, васалітет і обіцялось сплачувати данину й виконувати повинності. Та взимку 1254/55 р. Ятвязька земля була знову завойована і розорена Данилом, котрий взяв безліч полонених і здобичі. Тоді «Ятвязи се, послаша послы своа и дѣти своа»⁴⁶ и дань даша, и обещавахуся работе быти ему и

⁴⁰ Летопись по Ипатскому списку. – С. 471.

⁴¹ Галицько-Волинський літопис. – С. 90–91.

⁴² Там же. – С. 98.

⁴³ *Грушевський М.* Хронольоґія... – С. 33.

⁴⁴ Галицько-Волинський літопис. – С. 110.

⁴⁵ Там же. – С. 116.

⁴⁶ У заручники, що було типовим при укладенні угод із народами, що жили в умовах родоплемінного ладу.

города⁴⁷ рубити въ земли своей»⁴⁸. Але для цього знадобилось поставити ятвягів на межу загибелі.

Жорстока, об'єктивно-історично необхідна для забезпечення північно-західних рубежів Волині, політика страхання ятвягів поступово приносила наслідки. Взимку 1273/74 р. галицькі й волинські князі виступили в похід проти ятвязьких князьків, що напали на їхні землі. Літописець із задоволенням відзначає, що ятвяги «не смѣша битися с ними... И посемь приехаша князи ятвязьсци... ко Львови и Вълодимерови, и Мьстиславу, мира просяче събѣ. Они же одва (неохоче. – М. К.) имь даша миръ, и ради быша ятвязѣ о мирѣ»⁴⁹. Навряд чи всі ці русько-ятвязькі угоди були письмовими.

Особливої уваги заслуговує, на мій погляд, оповідь Волинського літопису про надсилання володимирським князем Володимиром Васильковичем у кінці 1287 р. валки хліба голодуючим ятвягам. Літописне повісткування залишає можливість побачити в ньому ознаки торговельної угоди: «Ятвязѣ послаша послы своа к Володимерови, тако рекучи:... «Пошли, господине, к намъ жито свое продавать, а мы ради купимъ»... Вълодимеръ же из Берестиа посла к нимъ жито, в лодияхъ по Бугу, съ людьми з добрыми, кому вѣря»⁵⁰.

Близько по тому урветься Галицько-Волинський літопис, єдине систематичне джерело з історії взаємин Русі з Литвою і Ятвягами. Та й незабаром самі ятвяги зникнуть з історичної карти Європи, будучи винищені й поглинені німцями-хрестоносцями. Історичні ж шляхи Русі й Литви ще протягом кількох століть залишатимуться близькими і паралельними, часами вони складатимуть спільну державу. Та все це станеться набагато пізніше, починаючи з другої половини XIV століття.

Mykola Kotlyar

The Grand Duchy of Lithuania and the Yatvyg's land on pages of the Galitsko-Volynsky chronicle of the 13th century

In article the Galitsko-Volynsky chronicle of the 13th century concerning the relations of Galitsk Rus' with the Lithuanian Duchy and the Yatvyag's land are analyzed. In spite of the fact that old Rus' and foreign sources put accents mainly

⁴⁷ Тобто, замки, опорні осередки галицького князя на своїй землі.

⁴⁸ Галицько-Волинський літопис. – С. 119.

⁴⁹ Там же. – С. 131.

⁵⁰ Там же. – С. 134.

on military operations between Rus' and its northwest neighbors, Lithuania and the Yatvyag's land, the relations between them developed peacefully. They were integrated by a territory community (a northwest corner of Eastern Europe); natural commercial and other relations which are confirmed by archeologists; constant need to defend from aggressive neighbors of Poland and Austria, and since the 13th century – German crusaders who won Baltic at the beginning of this century.

From the beginning of specific dissociation of Rus', the first Lithuanian breeding unions are formed also; their leaders start interfering with the Rus' affairs. For its part, the Russian princes seek to use the Lithuanian princes in own interests. All this did the mutual relations intense, led to fighting collisions. However Lithuania and yatvyags respected only force, and therefore it isn't surprising that in process of power strengthening of Romanovich in the Volyn' land, their relations with these both protostate associations began to gain contractual character. Most of all it was shown at board of the Lithuanian prince Mendovg. After murder by Lev Danilovich the Lithuanian prince Voyshelk, trust between ruling circles of Lithuania and Galitsko-Volynsk Rus' was forever lost.